

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. Мима Иванова Николова, д.б.н

На дисертационен труд, представен за придобиване на образователна и
научна степен “доктор”

Област на висше образование 1. Педагогически науки

Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по.....

Докторска програма Методика на обучението по биология

Автор Славка Николаева Томова

**Тема „Формиране на компетентности за сексуално и репродуктивно
здраве в обучението по биология и здравно образование – 8. клас“**

Научни ръководители: доц. д-р Маргарита Йорданова Панайотова

Доц. д-р Златка Петкова Ваклева

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21- 931 от 07.05.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Формиране на компетентности за сексуално и репродуктивно здраве в обучението по биология и здравно образование – 8 клас“** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в **Област на висше образование 1. Педагогически науки; Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по.....; Докторска програма Методика на обучението по биология; Автор** на дисертационния труд е Славка Николаева Томова, докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Ботаника и биологическо образование“ с научни ръководители **доц. д-р Маргарита Йорданова Панайотова и доц. д-р Златка Петкова Ваклева** от ПУ „П. Хилендарски“.

Представеният от докторантката комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивски Университет. Всички справки са подписани и подпечатани и носят достоверна информация. Приложени са пет броя научни публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторантката

От професионалната автобиография е видно, че през 2012 г. докторантката получава образователно-квалификационна степен бакалавър в Биологическия факултет на Пловдивски университет. През 2013 г. получава диплома за магистър по специалност „Екология, управление и контрол на околната среда“, а през 2018 г. получава диплома за магистър по специалност „Репродуктивна биология“ в Биологическия факултет на Пловдивски университет. Получава и две допълнителни професионални квалификации - учител по биология през 2013 г. и учител по химия през 2016 г.

От 2018 г. до 2022 г. е докторант в катедра „Ботаника и биологично образование“ към Биологическия факултет. От 2009 до 2012 г. е лаборант-биолог в катедра „Екология и опазване на околната среда“ в Биологическия факултет, през 2013 г. и 2014 г. е учител по Биология и Химия в професионална гимназия по селско стопанство в село Белозем и в средно училище “Свети свети Кирил и Методий в гр.Пловдив. От август 2014 г. и до сега е инспектор – учебен отдел в Университета. Извеждала е упражнения по МТУЕБ и „Здравно образование“ със студенти от специалностите „Биология и химия“ и Биология и английски език“.

Интересите ѝ са в областта на сексуалното и репродуктивно здраве на младото поколение в България.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Проблемът за здравното образование и възпитание на учащите е важен медико-социален и психолого-педагогичен проблем, защото засяга въпроси, свързани с опазване здравето на подрастващите. В редица актуални международни и национални документи се очертава ролята на образованието за насърчаване изграждането на знания и нагласи за здравословен начин на живот у младите хора. Важна част от здравното образование в училище е и сексуалното образование. Независимо от факта, че е въведено здравно образование в общообразователните училища у нас, в съвременният етап от развитието на образованието, въпросите за сексуалното и репродуктивно здраве изискват адекватно образователно съдържание, необходимост да се оптимизират съвременните представи и компетентности в областта на сексуалното и репродуктивно здраве и да се внедрят в образованието на подрастващите в училище.

Считам, че докторантката много точно е избрала насоката на предложеното проучване, поставяйки си за цел да разработи и приложи дидактически модел за формиране на компетентности за сексуално и репродуктивно здраве в обучението по Биология и здравно образование в 8. клас с вариативно приложение на образователните технологии „Обучение чрез преживяване и опит (Цикъл на Колб)“ и „Обърната класна стая“. Всичко това определя актуалността на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение.

4. Познание на проблема

Теоретичните основи на изследвания проблем са разгледани в първа глава на дисертационната разработка. Тя е структурирана в 4 раздела, разглеждащи последователно: **концепциите** за сексуално и репродуктивно здраве и дефиниране на двете понятия; **критичен** преглед на програмите за сексуално и репродуктивно здраве в образователните практики в чужбина и в България и **възможност** за формиране на компетентности за сексуално и репродуктивно здраве в образователния процес по биология и здравно образование в 8. клас.

Общата ми преценка е, че докторантката показва много добра информираност по темата и компетентност при анализа на разглежданите въпроси. Големият брой литературни източници (общо 154: 52 на кирилица, 47 – на латиница и 55 интернет източници) ѝ дава възможност да изведе основните въпроси относно съвременните тенденции в развитие на обучението за сексуално и репродуктивно здраве, а именно:

- Създаване на адекватно образователно съдържание;
- Разширяване възможностите на методиката на обучение по биология с нови и с доказана ефективност дидактически технологии за обучение по СРЗ;
- Повишаване на здравната култура на учениците и формиране на здравословен стил на живот;
- Компетентности на учителите в областта на СРЗ.

Така последователно и целенасочено тя обосновава необходимостта от реализация на теоретико-практическо изследване. Поставените 7 конкретни задачи за нейното постигане убедително показват творческия подход на дисертантката за решаване на научния проблем.

5. Методика на изследването

Методичната част на проучването е описана подробно и прецизно.

Избраните изследователски методи се прилагат в двата етапа на педагогическото проучване – в подготвителния (теоретично проучване, концептуално моделиране, контент-анализ) и емпирично изследване (три-вариантен педагогически експеримент, тестиране, анкетиране, експертна оценка и математико-статистически методи).

В трите етапа на педагогическия експеримент - предварителен, основен и заключителен участват общо 693 ученика от 4 училища в гр. Пловдив и гр. Карлово.

Впечатлява прецизно разработената система от критерии и показатели за оценка на компетентностите за сексуално и репродуктивно здраве. Считаю, че докторантката демонстрира стремеж за създаване на **комплексна оценка** на резултатите от приложения компетентностно ориентиран дидактически модел. Тестовия инструментариум за отчитане на информационната компетентност в **когнитивната сфера** е резултат изцяло на авторски труд, а създадената анкета за отчитане на информационната компетентност в **афективната сфера** няма аналог в специализираната литература.

Цялата методична част убеждава, че авторката удачно допълва и мотивирано предлага подходящи методични и статистически подходи за решаване на поставените задачи.

Тук е мястото да отбележа изключителната роля на научните ръководители доц. д-р М. Панайотова и доц. д-р Зл. Ваклева в създаването на оригиналния дизайн на педагогическото изследване.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите на разработката за науката и практиката.

Представеният труд е продукт на богата научно-изследователска работа. Първото, което впечатлява е стройната логика на дисертационната структура. В осем обхватни цялости – увод, теоретични основи на изследвания проблем, методика и организация на педагогическото изследване, резултати и анализ от педагогическия експеримент, заключение и изводи, приноси, библиография и приложения, дисертантката показва пътя и резултатите от научното си проучване. Данните са представени в 41 таблици и са онагледени на 26 фигури.

Намирам за правилно проведеното и анализирано предварително изследване на 184 ученика от 8. клас. Изключително ценна и находчива е идеята за анкетирането на медицински лица, професионално свързани с проблемите на сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора. Това

води до 2 извода - сериозен дефицит в здравната култура на учениците относно сексеалното и репродуктивно здраве и необходимост от търсене на пътища, начини и средства за преодоляване на ситуацията. Резултатите мотивират дипломантката да обогати и прецизира използвания инструментариум и да оптимизира предложения дидактически модел.

Особено ценни както в теоретичен, така и в практичен план са резултатите от основния и заключителен етап на експеримента, проведени общо с 445 ученика от 8. клас. Впечатлява изградената стройна система на анализ, която включва пълна и детайлизирана характеристика на резултатите от приложените две дидактически технологии за формиране на компетентности за сексуално и репродуктивно здраве и разработването на модели за уроци в двата варианта.

Така се доказва: 1. И двете приложени интерактивни технологии и особено тяхното комбинирано приложение осигуряват по-добри възможности за формиране на компетентностите за сексуално и репродуктивно здраве у учениците; 2. Създадената система от критерии и показатели надеждно диагностицира формирането на компетентности за сексуално и репродуктивно здраве у учениците, както в когнитивната, така и в афективната сфера.

Цялото проучване има научни, приложни и методични приноси. Като особено значими могат да се открият следните моменти:

1. Направена е **комплексна оценка** на резултатите от приложени компетентностно ориентиран дидактически модел. Такова научно дирене има значение не само в чисто научен аспект за фундаменталните проучвания, но то е важно и за изграждане на здравна и социална култура у подрастващите.

2. Методичен характер има разработения диагностичен инструментариум за оценка на нивото на компетентност на обучаваните по въпросите на сексуалното и репродуктивно здраве, което безспорно обогатява теорията и практиката на методиката на обучение по биология и здравно образование в 8. клас.

3. Не по-малка ценност съзирам в ясно показаните и доказани практически ползи както за учениците, така и за заинтересуваните учители.

4. Изключително достойнство на дисертационния труд е възможността моделирания продукт да се трансферира и в други учебни предмети.

В глава “Изводи” са представени по убедителен начин и с категорична доказателственост четири основни извода. Те са илюстрация на научните и научно-приложни приноси на дисертацията, които не будят съмнение.

Напълно съвпада с мнението ми и компетентно направената самооценка за приносите на дисертационния труд на Славка Томова

7. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Във връзка с темата на дисертационния труд авторката е представила списък от 5 научни публикации, с общ брой 31,6 точки, което показва изпълнение на специфичните изисквания на закона. Всички статии са публикувани в реферирани списания и в тях докторантката е първи автор. Дисертационното изследване е изпълнено самостоятелно от автора, при разработването му е използвана подходяща и съвременна методика, показано е творчество при анализа и решаването на задачите.

8. Авторефератът съответства на структурата и съдържанието на дисертацията.

9. Критични забележки и препоръки

Препоръчвам вариантите на методическите разработки на уроците, предложената критериална система и инструментариума да бъдат оформени като пособие в помощ на учителите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Славка Томова **съдържа научни и научно-приложни резултати**, които имат изключително голямо медико – биологично значение. Трудът отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на факултета по Биология, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Славка Томава **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност „Методика на обучението по биология“, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор”** на Славка Николаева Томова в докторска програма по „Методика на обучението по биология“.

03.06.2024

Гр. Пловдив

Рецензент:

/проф. д.б.н. М. Николова /